

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

L. A. GEELHOED

της 20ής Ιανουαρίου 2005¹

I — Εισαγωγή

1. Η υπό κρίση αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασεως που υπέβαλε το Vestre Landsret (δευτεροβάθμιο δικαστήριο της Δανίας) αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 85/374/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων² (στο εξής: οδηγία). Αφορά κατ' ουσίαν το αν και κατά πόσον η οδηγία αυτή, η οποία προβλέπει ότι η ευθύνη λόγω ελαττωματικού προϊόντος βαρύνει κυρίως τον παραγωγό και μόνον επικουρικώς τον προμηθευτή, επιτρέπει στα κράτη μέλη να τροποποιούν αυτή την κατανομή της ευθύνης.

2. Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο πέντε προδικαστικά ερωτήματα επί της ερμηνείας της οδηγίας. Τα ερωτήματα αυτά αφορούν μια προβληματική που έχει

αποτελέσει στο παρελθόν αντικείμενο των υποθέσεων Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-52/00)³, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-154/00)⁴ και González Sánchez (C-183/00)⁵, και ιδίως το ζήτημα αν η οδηγία επιτρέπει την επέκταση της ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων σε άλλες κατηγορίες επιχειρηματιών πέραν των οριζόμενων σε αυτήν.

II — Το νομικό πλαίσιο

A — Κοινοτικό δίκαιο

3. Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας, ο «παραγωγός» ευθύνεται για «κάθε ζημία που οφείλεται σε ελάττωμα του προϊόντος του». Σύμφωνα με την οδηγία, η έννοια του «παραγωγού» περιλαμβάνει τον κατασκευαστή (άρθρο 3, παράγραφος 1) και τον εισαγωγέα στην Κοινότητα (άρθρο 3, παράγραφος 2).

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — ΕΕ L 210, σ. 29.

3 — Απόφαση της 25ης Απριλίου 2002 (Συλλογή 2002, σ. I-3827).

4 — Απόφαση της 25ης Απριλίου 2002 (Συλλογή 2002, σ. I-3879).

5 — Απόφαση της 25ης Απριλίου 2002 (Συλλογή 2002, σ. I-3901).

4. Το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

7. Οι σχετικές διατάξεις του νόμου έχουν ως εξής:

«Εάν είναι αδύνατο να προσδιοριστεί η ταυτότητα του παραγωγού, κάθε προμηθευτής του προϊόντος θα θεωρείται ως παραγωγός του, εκτός αν ενημερώσει τον ζημιωθέντα, εντός εύλογης προθεσμίας, σχετικά με την ταυτότητα του παραγωγού ή εκείνου που του προμήθευσε το προϊόν. Το ίδιο ισχύει, όταν πρόκειται για εισαγόμενο προϊόν, εάν η ταυτότητα του εισαγωγέα, όπως την αναφέρει η παράγραφος 2, δεν αναγράφεται στο προϊόν, ακόμα και εάν αναφέρεται η επωνυμία του παραγωγού.»

Άρθρο 4:

«1. Παραγωγός θεωρείται αυτός που παρασκευάζει ένα τελικό προϊόν, συστατικό ή πρώτη ύλη, αυτός που παράγει ή συλλέγει ένα φυσικό προϊόν, καθώς και αυτός που, επιθέτοντας το όνομά του, το σήμα του ή άλλο διακριτικό σημείο στο προϊόν, εμφανίζεται ως ο παραγωγός του.

5. Το άρθρο 13 της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

2. Επίσης παραγωγός θεωρείται αυτός ο οποίος, στο πλαίσιο της εμπορικής του δραστηριότητας, εισάγει ένα προϊόν στην ΕΚ προς τον σκοπό μεταπώλησής, εκμίσθωσης, χρηματοδοτικής μισθώσεως ή άλλης μορφής διαθέσεως.

«Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα δικαιώματα, που ενδέχεται να έχει ο ζημιωθείς, βάσει του δικαίου περί συμβατικής ή εξωσυμβατικής ευθύνης, ή βάσει ειδικού καθεστώτος ευθύνης που τυχόν ισχύει, κατά τη στιγμή κοινοποίησης της οδηγίας.»

3. Προμηθευτής θεωρείται αυτός που στο πλαίσιο της εμπορικής του δραστηριότητας θέτει σε κυκλοφορία ένα προϊόν, χωρίς να θεωρείται παραγωγός.

B — Εθνικό δίκαιο

6. Η οδηγία μεταφέρθηκε στο εσωτερικό δίκαιο της Δανίας με τον νόμο 371 της 7ης Ιουνίου 1989 (στο εξής: δανικός νόμος).

4. Αν ο ζημιωθείς από προϊόν που έχει παραχθεί εντός της Κοινότητας δεν μπορεί να προσδιορίσει την ταυτότητα του παραγωγού του ή αν ο ζημιωθείς από προϊόν που έχει παραχθεί σε τρίτη χώρα δεν μπορεί να προσδιορίσει την ταυτότητα του εισαγωγέα του στην Κοινότητα, παραγωγός θεωρείται κάθε προμηθευτής του προϊόντος.

5. Η παράγραφος 4 δεν εφαρμόζεται αν ο προμηθευτής ενημερώσει τον ζημιωθέντα, εντός εύλογης προθεσμίας, σχετικά με την ταυτότητα και τη διεύθυνση του παραγωγού ή του εισαγωγέα ή την ταυτότητα και τη διεύθυνση εκείνου που του προμήθευσε το προϊόν. Ο προμηθευτής δεν μπορεί να υποδείξει στον ζημιωθέντα τον υπεύθυνο που είναι εγκατεστημένος εκτός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.»

Άρθρο 10:

«Ο προμηθευτής ευθύνεται αυτοτελώς για τα ελαττώματα των προϊόντων έναντι των ζημιωθέντων και των προμηθευτών που έπονται του ιδίου στην αλυσίδα διανομής.»

Άρθρο 11:

«1. Αν, κατ' εφαρμογή του παρόντος νόμου, είναι υπεύθυνα περισσότερα πρόσωπα για την ίδια ζημία, ευθύνονται εις ολόκληρον.

[...]

3. Όποιος, με την ιδιότητά του ως προμηθευτή ή παραγωγού, αποζημίωσε τον ζημιωθέντα ή προηγούμενο προμηθευτή, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2 ή 4, υποκαθίσταται στα δικαιώματα του ζημιωθέντος

έναντι των προηγούμενων προμηθευτών στην αλυσίδα παραγωγής και διαθέσεως στο εμπόριο. [...]»

III — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

8. Στις 24 Απριλίου 1998, η Jette Mikkelsen και ο Michael Due Nielsen αγόρασαν ένα πακέτο με 30 αυγά από το κατάστημα Bilka Lavprisvarehus A/S (στο εξής: Bilka).

9. Τα αυγά αυτά χρησιμοποιήθηκαν στις 15 Μαΐου 1998 για την παρασκευή ενός γλυκίσματος, το οποίο η Jette Mikkelsen και ο Michael Due Nielsen κατανάλωσαν από κοινού.

10. Στις 16 Μαΐου 1998, τόσο η Jette Mikkelsen όσο και ο Michael Due Nielsen αρρώστησαν. Οι εξετάσεις στις οποίες υποβλήθηκαν στη συνέχεια στο νοσοκομείο έδειξαν ότι είχαν προσβληθεί και οι δύο από σαλμονέλωση.

11. Οι ζημιωθέντες ενήγαγαν την προμηθεύτρια Bilka, η οποία προσεπικάλεσε την παραγωγό Skov (από την οποία είχαν αγοράσει τα αυγά).

12. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε με την απόφασή του ότι η Bilka, ως προμηθεύτρια, ήταν υπεύθυνη για τη ζημία που είχαν υποστεί οι Mikkelsen και Nielsen και ότι μπορούσε να στραφεί αναγωγικώς κατά της Skov, καθόσον η τελευταία ήταν υπεύθυνη ως παραγωγός αυτών μολυσμένων από σαλμονέλα.

προμηθευτής ευθύνεται βάσει της νομολογίας απεριορίστως για τη νομολογιακώς διαμορφωθείσα ευθύνη λόγω πταίσματος του παραγωγού από ελαττώματα ενός προϊόντος που προκαλούν ζημία στο πρόσωπο ή σε αγαθά του καταναλωτή;

13. Οι Bilka και Skov άσκησαν έφεση, υποστηρίζοντας ότι το άρθρο 10 του δανικού νόμου έρχεται σε αντίθεση προς την οδηγία. Το Vestre Landsret αποφάσισε με διάταξη της 26ης Σεπτεμβρίου 2003 να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

3. Τρίτο ερώτημα:

Λαμβανομένων υπόψη:

«1. Πρώτο ερώτημα:

Είναι σύμφωνο με την οδηγία 85/374/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων, ένα θεσπισθέν με νόμο σύστημα κατά το οποίο ο προμηθευτής ευθύνεται απεριορίστως όπως ο παραγωγός κατά την έννοια της οδηγίας;

1. των πρακτικών του Συμβουλίου των Υπουργών που δημοσιεύθηκαν στο BEUC-News, Legal Supplement 12 Νοεμβρίου/Δεκεμβρίου 1985, σσ. 20 και 21, στο σημείο 2 του οποίου αναφέρονται τα εξής:

2. Δεύτερο ερώτημα:

Είναι σύμφωνο με την προπαρατεθείσα οδηγία ένα σύστημα κατά το οποίο ο

«Statements on articles 3 and 12: Όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2 και του άρθρου 10, το Συμβούλιο και η Επιτροπή συμφωνούν ότι τίποτε δεν εμποδίζει τα επί μέρους κράτη μέλη να θέτουν κανόνες στην εθνική τους νομοθεσία ως προς την ευθύνη του μεσαζόντος, εφόσον η ευθύνη αυτή δεν περιλαμβάνεται στην οδηγία. Υφίσταται περαιτέρω συμφωνία για το ότι τα κράτη μέλη μπορούν κατά την οδηγία να θεσπίζουν κανόνες ως προς την τελική εκατέρωθεν κατανομή της ευθύνης μεταξύ περισσότερων ευθυνόμενων παραγωγών (βλ. το άρθρο 3) και μεσαζόντων»,

2. του άρθρου 13 της οδηγίας, το οποίο προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα δικαιώματα, που ενδέχεται να έχει ο ζημιωθείς, βάσει του δικαίου περί συμβατικής ή εξωσυμβατικής ευθύνης, ή βάσει ειδικού καθεστώτος ευθύνης που τυχόν ισχύει, κατά τη στιγμή κοινοποίησης της οδηγίας»,

ερωτάται αν σύμφωνα με την οδηγία επιτρέπεται στα κράτη μέλη να ρυθμίζουν με νόμο την ευθύνη του προμηθευτή από ελαττωματικά προϊόντα, υπό την προϋπόθεση ότι ο προμηθευτής ορίζεται όπως προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του δανικού νόμου, ως αυτός ο οποίος θέτει σε κυκλοφορία ένα προϊόν στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας, χωρίς να θεωρείται παραγωγός κατά τον σχετικό ορισμό του άρθρου 3 της οδηγίας για την ευθύνη από ελαττωματικά προϊόντα.

προϊόντων) σε κράτος μέλος να θεσπίσει διάταξη νόμου περί ευθύνης από ελαττωματικά προϊόντα, κατά την οποία ο προμηθευτής, χωρίς να είναι ο ίδιος παραγωγός ή να θεωρείται παραγωγός κατά το άρθρο 3 της οδηγίας, υποχρεούται σε αποζημίωση λόγω:

— της ευθύνης του παραγωγού από ελαττωματικά προϊόντα κατά την έννοια της οδηγίας;

— της νομολογιακώς διαμορφωθείσας ευθύνης λόγω πταίσματος του παραγωγού για ζημιές που προκάλεσαν τα ελαττώματα ενός προϊόντος στο πρόσωπο ή σε αγαθά του καταναλωτή;

Η επίμαχη διάταξη νόμου προϋποθέτει:

4. Τέταρτο ερώτημα:

Επιτρέπεται σύμφωνα με την οδηγία (οδηγία του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών

α) ότι ο προμηθευτής ορίζεται ως αυτός ο οποίος στο πλαίσιο της εμπορικής του δραστηριότητας θέτει σε κυκλοφορία ένα προϊόν, χωρίς να θεωρείται παραγωγός (το άρθρο 3, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του δανικού νόμου),

β) ότι ο παραγωγός μπορεί να ευθύνεται και, επομένως, ο μεσάζων να μην υποχρεούται παραγωγώς και αυτοτελώς, εφόσον δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση (άρθρο 10 του δανικού νόμου),

λούνται στο πρόσωπο ή στα αγαθά του καταναλωτή.

γ) ότι ο προμηθευτής έχει δικαίωμα αναγωγής έναντι του παραγωγού (άρθρο 11, παράγραφος 3, του δανικού νόμου).

Ο επίμαχος νομολογιακός διαμορφωθείς κανόνας προϋποθέτει:

5. Πέμπτο ερώτημα:

Επιτρέπεται σύμφωνα με την οδηγία (οδηγία του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων) σε κράτος μέλος να διατηρεί σε ισχύ έναν προγενέστερο της οδηγίας κανόνα περί ευθύνης από ελαττωματικά προϊόντα, ο οποίος δεν θεσπίστηκε με νόμο, αλλά διαμορφώθηκε νομολογιακώς και, κατά τον οποίο ο προμηθευτής, χωρίς να είναι ο ίδιος παραγωγός ή να θεωρείται παραγωγός κατά το άρθρο 3 της οδηγίας, υπέχει:

α) ότι ο μεσάζων ορίζεται ως αυτός ο οποίος στο πλαίσιο της εμπορικής του δραστηριότητας θέτει σε κυκλοφορία ένα προϊόν, χωρίς να θεωρείται παραγωγός (άρθρο 3, παράγραφος 3, σημείο 1, του δανικού νόμου),

β) ότι ο παραγωγός μπορεί να ευθύνεται και, επομένως, ο προμηθευτής να μην υποχρεούται παραγωγώς και αυτοτελώς, εφόσον δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση (άρθρο 10 του δανικού νόμου),

— την ευθύνη του παραγωγού κατά την έννοια της οδηγίας,

— τη νομολογιακώς διαμορφωθείσα ευθύνη λόγω πταίσματος του παραγωγού συνεπεία ζημιών που προκα-

γ) ότι ο μεσάζων έχει δικαίωμα αναγωγής έναντι του παραγωγού (άρθρο 11 του δανικού νόμου).»

IV — Παρατηρήσεις

14. Οι γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: αφενός, στις παρατηρήσεις των εφεσιβλήτων της κύριας δίκης —των ζημιωθέντων— και της Δανικής Κυβερνήσεως, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η οδηγία επέφερε πλήρη εναρμόνιση μόνον της ευθύνης των παραγωγών λόγω ελαττωματικών προϊόντων και ότι, κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να έχουν αρμοδιότητα διατηρήσεως σε ισχύ ή θεσπίσεως ειδικών ρυθμίσεων για την αντικειμενική ευθύνη των προμηθευτών· αφετέρου, στις παρατηρήσεις των εκκαλουσών της κύριας δίκης —*Bilka* και *Skon*—, της Ισπανικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής, οι οποίες υποστηρίζουν ότι, αντιθέτως, η οδηγία προέβλεψε την πλήρη εναρμόνιση της ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων, ορίζοντας ότι η ευθύνη αυτή βαρύνει αποκλειστικώς τους παραγωγούς και τους εξομοιούμενους προς αυτούς επιχειρηματίες.

15. Η Δανική Κυβέρνηση υποστηρίζει την άποψη της με δύο επιχειρήματα. Προβάλλει, κατ' αρχάς, ότι το άρθρο 3 της οδηγίας περιέχει μόνον τον ορισμό του παραγωγού και των εξομοιούμενων με αυτόν επιχειρηματιών. Από αυτό συνάγεται εξ αντιδιαστολής ότι η οδηγία δεν ρυθμίζει την ευθύνη των μεσαζόντων, όπως ο προμηθευτής, στην αλυσίδα της παραγωγής και της διαθέσεως στο εμπόριο. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το άρθρο 13 της οδηγίας και από

δύο δηλώσεις —τη δεύτερη και τη δέκατη έκτη— που περιλαμβάνονται στα πρακτικά της 1 025ης συνεδριάσεως του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985.

16. Επικουρικώς, η Δανική Κυβέρνηση εξηγεί ότι, σύμφωνα με τη δανική νομοθεσία, η ευθύνη του προμηθευτή δεν είναι αυτοτελής, καθόσον, σύμφωνα με τα άρθρα 10 και 11, παράγραφος 3, του δανικού νόμου, ο προμηθευτής υποχρεούται παραγωγώς έναντι των ζημιωθέντων μόνο στον βαθμό που είναι υπεύθυνος ο παραγωγός. Έτσι, το καθεστώς του προμηθευτή παρουσιάζει ομοιότητες με αυτό του αυτοφειλέτη. Η δανική νομοθετική ρύθμιση διαφέρει, επομένως, από τη γαλλική, η οποία, όπως κρίθηκε με την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας⁶, αντιβαίνει προς την οδηγία. Η Δανική Κυβέρνηση συνάγει από τα ανωτέρω ότι η απόφαση αυτή δεν έχει εφαρμογή στη δανική νομοθετική ρύθμιση.

17. Η Δανική Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο, σε περίπτωση που δεν γίνει δεκτή η ως άνω ερμηνεία, να αναθεωρήσει τη νομολογία του, τουλάχιστον όσον αφορά την ευθύνη του προμηθευτή, λόγω των αρνητικών συνεπειών της νομολογίας αυτής στην προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο διαπιστώσει την αντίθεση του δανικού νόμου προς την οδηγία, η εν λόγω κυβέρνηση ζητεί να περιοριστούν τα αποτελέσματα της εκδοθείσας αποφάσεως στον μεταγενέστερο της εκδόσεώς της χρόνο.

⁶ — Σημείο 2 των ανά χείρας προτάσεων.

18. Η Skov, η Bilka, η Ισπανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή αναφέρονται με τα επιχειρήματά τους κατ' ουσίαν στην προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας⁷. Υποστηρίζουν ότι η απόφαση αυτή υπαγορεύει το συμπέρασμα ότι οι διατάξεις των άρθρων 3, παράγραφος 3, 10 και 11 του δανικού νόμου αντιβαίνουν προς την οδηγία.

19. Σύμφωνα με τις παρεμβαίνουσες, η δεύτερη δήλωση των πρακτικών του Συμβουλίου πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα κράτη μέλη μπορούν μεν να θεσπίζουν κανόνες σχετικούς με την ευθύνη του προμηθευτή, αλλ' όχι να μεταθέτουν στον προμηθευτή την αντικειμενική ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων, όπως αυτή που βαρύνει τον παραγωγό σύμφωνα με την οδηγία.

20. Η Skov ισχυρίζεται επίσης ότι το άρθρο 10 του δανικού νόμου πρέπει να ερμηνευθεί σύμφωνα με την οδηγία, η οποία, κατά την άποψή της, έχει άμεση εφαρμογή. Ως εκ τούτου, το άρθρο 10 του δανικού νόμου δεν μπορεί να προβλέπει για τον προμηθευτή υποχρεώσεις βαρύτερες από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 3 της οδηγίας. Προς στήριξη της απόψεως αυτής, γίνεται παραπομπή στη νομολογία του Δικαστηρίου επί των υποθέσεων Von Colson και Karmann, Marleasing, Wagner Miret και Faccini Dori⁸.

V — Εκτίμηση

A — Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

21. Στην υπό κρίση υπόθεση, το κύριο ερώτημα έγκειται στο αν είναι σύμφωνη προς την οδηγία ρύθμιση κατά την οποία ο προμηθευτής (ή άλλος μεσάζων) ευθύνεται απεριορίστως όπως, βάσει της οδηγίας, ο παραγωγός.

22. Η οδηγία προβλέπει ρύθμιση της αντικειμενικής ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων. Σύμφωνα με το άρθρο της 1, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ζητήσουν την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν λόγω ελαττώματος του προϊόντος, αν αποδείξουν την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ ελαττώματος και ζημίας (άρθρο 4). Σύμφωνα με το άρθρο 1, ως υπεύθυνος θεωρείται ο παραγωγός του ελαττωματικού προϊόντος.

23. Το άρθρο 3 της οδηγίας περιέχει τον νομικό ορισμό της έννοιας του «παραγωγού» —και, επομένως, του υπευθύνου— κατά την έννοια της οδηγίας. Πρόκειται ιδίως:

7 — Σημείο 2.

8 — Αποφάσεις της 10ης Απριλίου 1984, 14/83, Von Colson και Karmann (Συλλογή 1984, σ. 1891), της 13ης Νοεμβρίου 1990, C-106/89, Marleasing (Συλλογή 1990, σ. I-4135), της 16ης Δεκεμβρίου 1993, C-334/92, Wagner Miret (Συλλογή 1993, σ. I-6911) και της 14ης Ιουλίου 1994, C-91/92, Faccini Dori (Συλλογή 1994, σ. I-3325).

— για τον κατασκευαστή ενός τελικού προϊόντος, τον παραγωγό μιας πρώτης

ύλης και κάθε πρόσωπο που εμφανίζεται ως παραγωγός του προϊόντος, επιθέτοντας σε αυτό την επωνυμία, το σήμα ή κάθε άλλο διακριτικό του σημείο (παράγραφος 1).

έννοια του άρθρου 10 είναι ο θέτων ένα προϊόν σε κυκλοφορία στο πλαίσιο των εμπορικών του δραστηριοτήτων, χωρίς να θεωρείται παραγωγός.

- για τον εισαγωγέα στην Κοινότητα ενός τελικού προϊόντος προς πώληση, μίσθωση, leasing [χρηματοδοτική μίσθωση] ή οποιαδήποτε άλλη μορφή διανομής στα πλαίσια της εμπορικής του δραστηριότητας (παράγραφος 2).

25. Κατ' ουσίαν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η εναρμόνιση της ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων πρέπει να θεωρηθεί ως πλήρης εναρμόνιση που δεν αφήνει περιθώρια εκτιμήσεως στα κράτη μέλη όσον αφορά τον καθορισμό του κύκλου των υπεύθυνων προσώπων.

- για τον προμηθευτή, εάν είναι αδύνατο να προσδιοριστεί η ταυτότητα του παραγωγού ή του εισαγωγέα, εκτός αν αυτός ενημερώσει τον ζημιωθέντα, εντός εύλογης προθεσμίας, σχετικά με την ταυτότητα του παραγωγού ή του εισαγωγέα ή εκείνου που του προμήθευσε το προϊόν (παράγραφος 3).

26. Το Δικαστήριο εξέτασε το κύριο αυτό ερώτημα με μια σειρά από πρόσφατες αποφάσεις, τις προμνημονευθείσες Επιτροπή κατά Γαλλίας, González Sánchez και Επιτροπή κατά Ελλάδας⁹. Με τις προτάσεις μου επί των υποθέσεων αυτών, υποστήριξα, βασιζόμενος σε ανάλυση του περιεχομένου, της οικονομίας και των σκοπών της οδηγίας, όπως προκύπτουν από τις αιτιολογικές της σκέψεις, ότι αποσκοπεί στην πλήρη εναρμόνιση της αντικειμενικής ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων. Κατά συνέπεια, τα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών κατά τη μεταφορά της οδηγίας στην εσωτερική τους έννομη τάξη καθορίζονται εξ ολοκλήρου από το κείμενο της οδηγίας αυτής. Στηριζόμενο σε ανάλογη επιχειρηματολογία, το Δικαστήριο κατέληξε με τις ως άνω αποφάσεις στην ίδια διαπίστωση, όπως προκύπτει σαφώς από τις σκέψεις 16 έως 19 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γαλλίας.

24. Η διάταξη αυτή μεταφέρθηκε στο δανικό δίκαιο με το άρθρο 4, παράγραφοι 1, 2, 4 και 5, του δανικού νόμου περί ευθύνης από ελαττωματικά προϊόντα. Ο Δανός νομοθέτης, ωστόσο, πρόσθεσε στις κατηγορίες των υπευθύνων που προβλέπει η οδηγία μια ακόμη ιδιαίτερη κατηγορία. Κατά το άρθρο 10 του δανικού νόμου, ο προμηθευτής ευθύνεται άμεσα έναντι των ζημιωθέντων και των προμηθευτών που έπονται αυτού στην αλυσίδα της διανομής. Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 4, παράγραφος 3, του ως άνω νόμου, ο προμηθευτής κατά την

9 — Σημείο 2 των ανά χειρας προτάσεων.

27. Στη σκέψη 16, το Δικαστήριο διαπίστωσε μεταξύ άλλων ότι το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά τη ρύθμιση της ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων καθορίζεται εξ ολοκλήρου από την ίδια την οδηγία και συνάγεται από τη διατύπωση, τον σκοπό και την οικονομία της.

28. Ακολούθως, με τη σκέψη 17, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η οδηγία, θεσπίζοντας έναρμονισμένο καθεστώς αστικής ευθύνης των παραγωγών για τις ζημιές που προκαλούνται από ελαττωματικά προϊόντα, ανταποκρίνεται στην ανάγκη διασφάλισης του υγιούς ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων, διευκόλυνσεως της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και αποφυγής των διαφορών μεταξύ των διαφόρων επιπέδων προστασίας των καταναλωτών.

29. Επιπλέον, το Δικαστήριο διαπιστώνει, στη σκέψη 18, ότι η οδηγία δεν περιλαμβάνει καμιά διάταξη που να επιτρέπει ρητώς στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ, επί των θεμάτων που αυτή ρυθμίζει, αυστηρότερες διατάξεις για την εξασφάλιση μεγαλύτερης προστασίας των καταναλωτών.

30. Τέλος, το Δικαστήριο επισημαίνει, στη σκέψη 19, ότι το γεγονός ότι η οδηγία προβλέπει ορισμένες παρεκκλίσεις ή παραπέμπει, για ορισμένα θέματα, στο εθνικό δίκαιο δεν σημαίνει ότι η έναρμόνιση δεν είναι πλήρης ως προς τα θέματα που αυτή ρυθμίζει.

31. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 13 της οδηγίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη να διατηρούν σε ισχύ γενικό καθεστώς αντικειμενικής ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων διαφορετικό από αυτό που θεσπίζει η οδηγία.

32. Ακολούθως, στη σκέψη 22 της αποφάσεως Επιτροπή κατά Γαλλίας και στις σκέψεις 31 έως 33 της αποφάσεως González Sánchez, που αναφέρθηκαν ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι το καθεστώς που θεσπίζει η εν λόγω οδηγία δεν αποκλείει την εφαρμογή άλλων καθεστώτων συμβατικής ή εξωσυμβατικής ευθύνης, στηριζόμενων σε διαφορετικές βάσεις, όπως η ευθύνη εξ εγγυήσεως λόγω κρυμμένων ελαττωμάτων ή το πταίσμα.

33. Πριν απαντήσω στα υποβληθέντα ερωτήματα, θα εξετάσω κατ' αρχάς το ζήτημα αν τα επιχειρήματα που προβάλλει η Δανική Κυβέρνηση και οι εφεσίβλητοι της κύριας δίκης περιέχουν νέα στοιχεία σε σχέση με τα προαναφερθέντα επιχειρήματα, ικανά να οδηγήσουν σε αναθεώρηση της ως άνω νομολογίας.

34. Η Δανική Κυβέρνηση υποστήριξε λεπτομερώς την άποψη ότι η οδηγία προβλέπει μόνον την έναρμόνιση της ευθύνης του παραγωγού. Εκτός από τη μερική ρύθμιση από το άρθρο 3, παράγραφος 3, της επικουρικής ευθύνης του προμηθευτή σε περίπτωση που δεν μπορεί να προσδιοριστεί

η ταυτότητα του παραγωγού, η οδηγία δεν έχει γενικότερα ως αντικείμενο την ευθύνη του προμηθευτή και των λοιπών μεσαζόντων. Η Δανική Κυβέρνηση συνάγει από τα ανωτέρω το συμπέρασμα ότι τα κράτη μέλη διατηρούν τις σχετικές νομοθετικές τους αρμοδιότητες.

35. Δεν μπορώ να συμφωνήσω με την άποψη αυτή ούτε με την επιχειρηματολογία επί της οποίας στηρίζεται. Όπως προκύπτει από την επανειλημμένως προμνημονευθείσα νομολογία, η οδηγία έχει ως αντικείμενο την πλήρη εναρμόνιση της αντικειμενικής ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων. Μια τέτοια ρύθμιση περιλαμβάνει τουλάχιστον έναν ορισμό του αντικειμένου της ευθύνης, ήτοι της ζημίας που προκαλείται από ελαττωματικό προϊόν, τον κύκλο των προστατευομένων προσώπων και, τέλος, τον κύκλο των υπευθύνων. Ωστόσο, αν δεχθούμε ότι η οδηγία αποσκοπεί στην πλήρη εναρμόνιση, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαρτίωση των προσώπων που συναποτελούν τον προβλεπόμενο από αυτήν κύκλο των υπευθύνων είναι επίσης εξαντλητική.

36. Για τον λόγο αυτόν, τα κράτη μέλη δεν μπορούν πλέον να επεκτείνουν τον κύκλο των υπευθύνων στους προμηθευτές και σε άλλους μεσάζοντες, πέραν των περιπτώσεων που προβλέπονται ρητώς από το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας.

37. Προς στήριξη της θέσεώς της, η Δανική Κυβέρνηση επικαλέστηκε επίσης δύο δηλώ-

σεις, μία του Συμβουλίου και μία του Συμβουλίου και της Επιτροπής, οι οποίες σχετίζονται με την οδηγία και οι οποίες περιελήφθησαν στα πρακτικά της 1 025ης συνεδριάσεως του Συμβουλίου της 25ης Ιουλίου 1985¹⁰. Μολονότι δεν έγινε επίκλησή τους στο πλαίσιο των προμνημονευθεισών υποθέσεων, η ως άνω κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι μπορούν να αποδειχθούν χρήσιμες για την ερμηνεία της οδηγίας.

38. Προτού εξετάσω το τρίτο ερώτημα, στο πλαίσιο του οποίου θα επανέλθω με περισσότερες λεπτομέρειες στις δηλώσεις αυτές, θα ήθελα να επισημάνω ότι ούτε ο νομικός χαρακτήρας ούτε το υλικό περιεχόμενο των δηλώσεων αυτών μπορούν να θίξουν το περιεχόμενο, την οικονομία και το αντικείμενο της οδηγίας.

39. Τόσο με τις γραπτές τους παρατηρήσεις όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι εκκαλούσες της κύριας δίκης και η Δανική Κυβέρνηση επισήμαναν τις διαφορές που υφίστανται, κατά την άποψή τους, μεταξύ της δανικής νομοθετικής ρυθμίσεως της αντικειμενικής ευθύνης των προμηθευτών και του άρθρου 1386-7 του γαλλικού αστικού κώδικα, το οποίο, με την προμνημονευθείσα υπόθεση Επιτροπή κατά Γαλλίας¹¹, κρίθηκε από το Δικαστήριο αντίθετο προς την οδηγία.

40. Παρατηρώ συναφώς ότι στην υπό κρίση υπόθεση το ζήτημα είναι αν μια νομοθετική

10 — Πρόκειται για τη δεύτερη δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής και για τη δέκατη έκτη δήλωση που περιλαμβάνονται στα πρακτικά της συνεδριάσεως του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985 (αριθ. 8631/85, Βρυξέλλες, 15 Οκτωβρίου 1985).

11 — Σκέψη 2 των ανά χείρας προτάσεων.

διάταξη όπως η δανική είναι ή όχι σύμφωνη με την οδηγία. Από τις διαφορές που υποστηρίζεται ότι υπάρχουν μεταξύ των δύο αυτών διατάξεων δεν μπορούν να αντληθούν καθοριστικά επιχειρήματα προς στήριξη της απαντήσεως στο ερώτημα αυτό.

41. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο δεν δεχθεί την άποψή της ότι η δανική νομοθετική ρύθμιση περί αντικειμενικής ευθύνης των προμηθευτών λόγω ελαττωματικών προϊόντων είναι σύμφωνη με την οδηγία, όπως αυτή ερμηνεύθηκε στην υπόθεση Επιτροπή κατά Γαλλίας, η Δανική Κυβέρνηση ζητεί από το Δικαστήριο να αναθεωρήσει τη νομολογία αυτή.

42. Είμαι της γνώμης ότι δεν είναι σκόπιμη η αναθεώρηση αυτής της, πρόσφατης εξάλλου, νομολογίας. Με τις σχετικές αποφάσεις, όπως και με τις ανά χείρας προτάσεις, διαπιστώθηκε, βάσει γραμματικής, συστηματικής και ιστορικής ερμηνείας, ότι η οδηγία αποσκοπούσε πράγματι στην πλήρη εναρμόνιση. Τα επιχειρήματα που προβάλλει η Δανική Κυβέρνηση —τα οποία περιορίζονται ουσιαστικά στο ότι η ερμηνεία του Δικαστηρίου συνεπάγεται, κατά την άποψή της, ανεπαρκή προστασία των καταναλωτών— δεν μπορούν να καταλήξουν σε αποτέλεσμα αντίθετο προς τη σαφή βούληση του κοινοτικού νομοθέτη, όπως εκφράζεται στην οδηγία.

43. Αν μια οδηγία που αφορά ένα ζήτημα τόσο ακανθώδες και ευαίσθητο όπως η

ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων έρχεται σε αντίθεση με τις προτιμήσεις ενός ή περισσότερων κρατών μελών, πρέπει να αναζητηθεί η επίλυση της διαφοράς αυτής στο πλαίσιο της κοινοτικής συνταγματικής τάξεως, όχι με ερμηνείες contra legem, αλλά με πρωτοβουλία του κοινοτικού νομοθέτη. Εξάλλου, από τις πρωτοβουλίες που ανέλαβε η Δανική Κυβέρνηση κατά την άσκηση της προεδρίας του Συμβουλίου συνάγεται ότι έχει συναίσθηση αυτής της συνταγματικής λογικής¹².

44. Σημειωτέον επιπλέον ότι, αν το Δικαστήριο ακολουθήσει την ερμηνεία που προτείνει η Δανική Κυβέρνηση, θα προκληθεί αναπόφευκτα αντιστροφή της πρόσφατης νομολογίας, όπως περιλαμβάνεται στις παρατεθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας και González Sánchez¹³. Μια τέτοια ερμηνεία θα είχε πράγματι ως συνέπεια την επέκταση της κύριας ευθύνης των παραγωγών, την οποία προβλέπει ρητώς η οδηγία, σε άλλους κρίκους της αλυσίδας παραγωγής, όπως οι μεσάζοντες (προμηθευτές).

45. Μια τέτοια στροφή της νομολογίας θα συνεπαγόταν επίσης ότι δεν θα μπορούσαν πλέον να χρησιμοποιούνται τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε το Δικαστήριο —το

12 — Ψήφισμα του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 2002, για την τροποποίηση της οδηγίας για την ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων (ΕΕ C 26, σ. 2).

13 — Σημείο 2 των ανά χείρας προτάσεων.

περιεχόμενο, η οικονομία και η εξέταση του προ της οδηγίας χρόνου— υπέρ της ερμηνείας της πλήρους εναρμονίσεως, η οποία αποδίδει την αντικειμενική ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων αποκλειστικώς στον παραγωγό.

B — Επί του πρώτου ερωτήματος

46. Το πρώτο ερώτημα αφορά τους επιχειρηματίες πλην των παραγωγών, όπως αυτοί ορίζονται στο άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας. Με αυτό το αιτούν δικαστήριο ερωτά εάν είναι σύμφωνη με το άρθρο αυτό εθνική νομική διάταξη σύμφωνα με την οποία οι προμηθευτές ευθύνονται απεριόριστα όπως οι παραγωγοί κατά την έννοια της οδηγίας.

47. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό συνάγεται εύκολα από την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας. Η υπόθεση εκείνη αφορούσε διάταξη του γαλλικού αστικού κώδικα (το άρθρο 1386-7), η οποία εξομοίωνε τους προμηθευτές με τους παραγωγούς όσον αφορά την ευθύνη. Το Δικαστήριο έκρινε ότι μια τέτοια πλήρης εξομοίωση ήταν αντίθετη προς την οδηγία, καθόσον το άρθρο της 3, παράγραφος 3, προβλέπει επικουρική μόνον ευθύνη των προμηθευτών σε περίπτωση που είναι άγνωστη η ταυτότητα του παραγωγού.

48. Από σύγκριση μεταξύ του άρθρου 1386-7 του γαλλικού αστικού κώδικα και του άρθρου 10 του δανικού νόμου προκύπτει ότι οι δύο διατάξεις παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες.

49. Το άρθρο 1386-7 του αστικού κώδικα ορίζει ότι ο πωλητής, ο εκμισθωτής, εκτός από την περίπτωση της χρηματοδοτικής μισθώσεως ή της μισθώσεως που μπορεί να εξομοιωθεί με αυτήν, ή κάθε άλλος επαγγελματίας προμηθευτής ευθύνεται για το ελάττωμα του προϊόντος υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με τον παραγωγό. Ο μεσάζων μπορεί ενδεχομένως να στραφεί αναγωγικώς κατά του παραγωγού.

50. Το άρθρο 10 του δανικού νόμου προβλέπει την ευθύνη του προμηθευτή λόγω ελαττωμάτων ενός προϊόντος έναντι των ζημιωθέντων και των προμηθευτών που έπονται του ίδιου στην αλυσίδα της διανομής. Κατά το άρθρο 11, παράγραφος 3, του νόμου αυτού, κάθε μεσάζων που αποζημίωσε τον ζημιωθέντα δύναται να στραφεί αναγωγικώς κατά του παραγωγού.

51. Μολονότι οι δύο διατάξεις παρουσιάζουν ορισμένες διαφορές όσον αφορά τον ορισμό του κύκλου των υπευθύνων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι και οι δύο διευρύνουν τον κύκλο των υπευθύνων, επεκτείνοντάς τον στους προμηθευτές και σε άλλους μεσάζοντες, κατά μια έννοια πολύ ευρύτερη από την προβλεπόμενη στο άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας. Επιπλέον, το άρθρο 1386-7 του αστικού κώδικα και τα άρθρα 10 και 11, παράγραφος 3, του δανικού νόμου

προβλέπουν, για προφανείς λόγους, την άσκηση δικαιώματος αναγωγής, ενώ η οδηγία αποσκοπεί ακριβώς στην αποφυγή ενός τέτοιου πολλαπλασιασμού των δικών, περιορίζοντας τον κύκλο των υπευθύνων στους παραγωγούς.

52. Τόσο οι εφεσίβλητες της κύριας δίκης όσο και η Δανική Κυβέρνηση αναφέρθηκαν στις διαφορές μεταξύ της γαλλικής διατάξεως και των δανικών διατάξεων. Ισχυρίστηκαν ότι η πρώτη προβλέπει μια πραγματική ρήτρα ευθύνης, ενώ οι δεύτερες αφορούν απλώς ευθύνη υπό όρους. Σύμφωνα με το γαλλικό καθεστώς, ο ζημιωθείς έχει δικαίωμα να επικαλεστεί την ευθύνη του προμηθευτή του από κάθε ελαττωματικό προϊόν που του πωλήθηκε, ήτοι τόσο από τα προϊόντα που ήταν ήδη ελαττωματικά κατά τον χρόνο που τέθηκαν σε κυκλοφορία όσο και από τα προϊόντα που κατέστησαν ελαττωματικά σε μεταγενέστερα στάδια της διαθέσεώς τους στην αγορά. Αντιθέτως, σύμφωνα με τις δανικές διατάξεις, ο ζημιωθείς μπορεί να ζητήσει αποζημίωση από τον προμηθευτή μόνο σε περίπτωση που πρόκειται για προϊόντα που ήταν ήδη ελαττωματικά κατά τον χρόνο θέσεώς τους σε κυκλοφορία.

53. Όποιες και αν είναι οι διαφορές αυτές, φρονώ ότι δεν ασκούν επιρροή κατά την εκτίμηση του αν η επέκταση της υποκειμενικής ευθύνης των άρθρων 10 και 11, παράγραφος 3, του δανικού νόμου είναι σύμφωνη με το άρθρο 3 της οδηγίας. Επιβάλλεται συναφώς η διαπίστωση ότι ο καθοριζόμενος σύμφωνα με τις δανικές διατάξεις κύκλος των υπευθύνων έναντι των οποίων οι ζημιωθέντες μπορούν να

ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης λόγω ελαττώματος των προϊόντων είναι ευρύτερος από αυτόν του άρθρου 3 της οδηγίας. Από την απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας προκύπτει ότι το στοιχείο αυτό και μόνον αρκεί για να αποδείξει την αντίθεση των διατάξεων αυτών προς την οδηγία. Εξάλλου, η εφαρμογή της δανικής νομοθετικής διατάξεως συνεπάγεται σχεδόν αναπόφευκτα τον πολλαπλασιασμό των σχετικών δικών, τον οποίον ακριβώς θέλησε να αποφύγει ο κοινοτικός νομοθέτης¹⁴.

Γ — Επί του δευτέρου ερωτήματος

54. Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί τη γνώμη του Δικαστηρίου επί του αν είναι σύμφωνη με την οδηγία η δανική νομολογία κατά την οποία ο προμηθευτής ευθύνεται απεριορίστως για το πταίσμα του παραγωγού, όπως ορίζεται από τη νομολογία, λόγω ελαττώματος του προϊόντος που προκάλεσε ζημία στο πρόσωπο ή στα αγαθά του καταναλωτή.

55. Από τον φάκελο της υποθέσεως προκύπτει ότι προ της εκδόσεως της οδηγίας η

¹⁴ — Απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας, προπαρατεθείσα στο σημείο 2, σκέψη 40.

ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων —τόσο του παραγωγού όσο και του προμηθευτή— στη Δανία είχε διαμορφωθεί από τη νομολογία.

56. Σύμφωνα με τους εν λόγω κανόνες της νομολογίας, η ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων εξετάζεται κατ' αρχάς υπό το πρίσμα ενός από τους γενικούς κανόνες αστικής ευθύνης του δανικού δικαίου, οι οποίοι βασίζονται στην έννοια του πταίσματος. Η εξέλιξη της νομολογίας και της θεωρίας οδήγησε στη διαμόρφωση ευθύνης του παραγωγού για βαρύ πταίσμα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, και αντικειμενικής ευθύνης.

57. Στα πλαίσια του νομολογιακού αυτού συστήματος, ο προμηθευτής είναι υπεύθυνος για τους επιχειρηματίες που προηγήθηκαν αυτού στην αλυσίδα της παραγωγής και της διανομής λόγω των ζημιών που προκάλεσε το προϊόν. Η ευθύνη αυτή ήταν —και εξακολουθεί να είναι— αντικειμενική.

58. Η μεταφορά της οδηγίας στο δανικό δίκαιο με τον νόμο 371 είχε ως συνέπεια, όσον αφορά την αντικειμενική ευθύνη του παραγωγού από ελαττωματικά προϊόντα, την πλήρη εφαρμογή του καθεστώτος της οδηγίας. Όσον αφορά την ευθύνη του παραγωγού λόγω πταίσματος, διατηρήθηκε σε εφαρμογή το νομολογιακό σύστημα.

59. Με το άρθρο 10 του ως άνω νόμου κωδικοποιήθηκε η προηγούμενη νομολογία περί αντικειμενικής ευθύνης του προμηθευτή. Από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου προκύπτει ότι ο Δανός νομοθέτης θέλησε να επικυρώσει με τη διάταξη αυτή τη νομολογία και ότι, κατά την ψήφιση του νόμου, η Δανική Κυβέρνηση ήταν πεπεισμένη ότι η ευθύνη του προμηθευτή δεν ρυθμιζόταν από την οδηγία.

60. Η δέσμη των νομοθετικών και νομολογιακών κανόνων περί ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων μπορεί να αναλυθεί στα εξής τρία στοιχεία:

- στην αντικειμενική ευθύνη του παραγωγού,
- στην υποχρέωση του προμηθευτή σε αποζημίωση λόγω ευθύνης του παραγωγού («παραγωγή ευθύνη του προμηθευτή»),
- στην ευθύνη λόγω πταίσματος ή βαρέος πταίσματος του παραγωγού.

61. Όσον αφορά την αντικειμενική ευθύνη του παραγωγού, οι ορισμοί του άρθρου 3 της οδηγίας περιλήφθηκαν στο άρθρο 4, παράγραφοι 1, 2, 4 και 5, του δανικού νόμου, ενώ η αρχή της αντικειμενικής ευθύνης περιλήφθηκε στο άρθρο 6 του ίδιου νόμου. Επομένως, δεδομένου ότι το στοιχείο αυτό είναι σύμφωνο προς την οδηγία, οποιαδήποτε παρατήρηση επ' αυτού παρέλκει.

62. Όσον αφορά το δεύτερο στοιχείο —την αντικειμενική ευθύνη του προμηθευτή— διαπίστωσα ήδη κατά την εξέταση του πρώτου ερωτήματος ότι οι κανόνες των άρθρων 10 και 11, παράγραφος 3, του δανικού νόμου έρχονται σε αντίθεση με την οδηγία, η οποία έχει περιορίσει την αντικειμενική ευθύνη στους παραγωγούς.

63. Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης σχετικά με το αν το άρθρο 13 της οδηγίας μπορεί να αποτελέσει τη νομική βάση για την επέκταση της ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων στους προμηθευτές.

64. Το ίδιο ερώτημα τέθηκε στην προαναφερθείσα υπόθεση Επιτροπή κατά Γαλλίας¹⁵. Με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο

στήριξε απάντησε αρνητικά. Παραπέμπω στις σκέψεις 21 έως 23, με τις οποίες το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «το άρθρο 13 της οδηγίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως επιτρέπον στα κράτη μέλη να διατηρούν διαφορετικό γενικό καθεστώς ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων από αυτό που θεσπίζει η οδηγία». Επομένως, η δανική νομοθετική ρύθμιση της αντικειμενικής ευθύνης του προμηθευτή δεν μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 13 της οδηγίας.

65. Αντιθέτως, οι εθνικές ρυθμίσεις περί πταίσματος του παραγωγού, όπως αυτή που απορρέει από τη δανική νομολογία, πρέπει να θεωρούνται σύμφωνες προς την οδηγία, όπως προκύπτει από τη σκέψη 22 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γαλλίας, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι «[...] το καθεστώς που θεσπίζει η εν λόγω οδηγία [...] δεν αποκλείει την εφαρμογή άλλων καθεστώτων συμβατικής ή εξωσυμβατικής ευθύνης, στηριζόμενων σε διαφορετικές βάσεις, όπως η ευθύνη εξ εγγυήσεως λόγω κρυμμένων ελαττωμάτων ή [το πταίσμα]».

66. Επομένως, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο δεύτερο ερώτημα ως εξής: οι εθνικές ρυθμίσεις που επεκτείνουν το καθεστώς της αντικειμενικής ευθύνης που προβλέπει η οδηγία στους προμηθευτές των ελαττωματικών προϊόντων είναι αντίθετες προς το άρθρο 13 της οδηγίας. Αντιθέτως, το άρθρο αυτό δεν αποκλείει την εφαρμογή στους προμηθευτές άλλων καθεστώτων συμβατικής ή εξωσυμβατικής ευθύνης, στηριζόμενων σε διαφορετικές βάσεις, όπως η ευθύνη εξ εγγυήσεως λόγω κρυμμένων ελαττωμάτων ή το πταίσμα.

15 — Σημείο 2 των ανά χειράς προτάσεων.

Δ — Το τρίτο ερώτημα

67. Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν τα κράτη μέλη έχουν, σύμφωνα με την οδηγία, τη δυνατότητα να ρυθμίζουν νομοθετικώς την ευθύνη του προμηθευτή λόγω ελαττωματικών προϊόντων, υπό την προϋπόθεση ότι ο προμηθευτής ορίζεται, όπως προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του δανικού νόμου, ως εκείνος που θέτει σε κυκλοφορία ένα προϊόν στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας, χωρίς να θεωρείται παραγωγός κατά τους σχετικούς ορισμούς του άρθρου 3 της οδηγίας, λαμβανομένης υπόψη και της δηλώσεως του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με τα άρθρα 3 και 12, η οποία περιλαμβάνεται στα πρακτικά της 1 025ης συνεδριάσεως του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985¹⁶, καθώς και του άρθρου 13 της οδηγίας.

68. Στη διατύπωση του τρίτου ερωτήματος το αιτούν δικαστήριο περιέλαβε στο σύνολό της τη δεύτερη αυτή δήλωση που περιέχεται στα πρακτικά. Παραπέμπουμε σ' αυτήν.

69. Με τις γραπτές της παρατηρήσεις η Δανική Κυβέρνηση επικαλέστηκε επιπλέον τη δέκατη έκτη δήλωση του Συμβουλίου, η οποία περιέχεται στα πρακτικά και η οποία έχει ως εξής: «Το Συμβούλιο εκφράζει την

ευχή τα κράτη μέλη, τα οποία εφαρμόζουν σήμερα ευνοϊκότερες διατάξεις για την προστασία των καταναλωτών από αυτές που προβλέπει η οδηγία, να μην κάνουν χρήση των δυνατοτήτων που παρέχει η οδηγία για να μειώσουν το επίπεδο αυτό προστασίας».

70. Η Δανική Κυβέρνηση συνάγει από τις δύο αυτές δηλώσεις ότι η διατήρηση σε ισχύ κανόνων προγενεστέρων της οδηγίας, οι οποίοι διασφαλίζουν καλύτερη νομική θέση του καταναλωτή, είναι απολύτως σύμφωνες με αυτές. Ισχυρίζεται ότι οι δύο δηλώσεις είναι απολύτως συνεπείς προς τα άρθρα 3 και 13 της οδηγίας και ότι επιβεβαιώνουν το περιεχόμενό τους.

71. Λαμβανομένου υπόψη ότι οι δηλώσεις αυτές είναι σύμφωνες με την οδηγία και ότι προέρχονται από το Συμβούλιο και την Επιτροπή, ήτοι από τον ίδιο τον κοινοτικό νομοθέτη, επιβάλλεται να τους δοθεί ιδιαίτερη σημασία κατά την ερμηνεία της οδηγίας.

72. Όσον αφορά το νομικό πεδίο εφαρμογής των δηλώσεων του Συμβουλίου που περιλαμβάνονται στα εν λόγω πρακτικά, η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου μπορεί να συνοψιστεί στα εξής:

— όταν το περιεχόμενο μιας δηλώσεως δεν απαντά στο κείμενο της επίδικης

16 — Με τις γραπτές της παρατηρήσεις η Δανική Κυβέρνηση παρατήρησε ορθώς ότι στον τίτλο της δηλώσεως αυτής έχει παρεισφρήσει τυπογραφικό σφάλμα: το «άρθρα 3 και 12» πρέπει να διαβαστεί «άρθρα 3 και 13».

διατάξεως, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη για την ερμηνεία της διατάξεως αυτής του παραγώγου δικαίου¹⁷. Το αντικειμενικό περιεχόμενο των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου μπορεί να προκύψει μόνον από τις ίδιες αυτές διατάξεις, λαμβανομένου υπόψη και του πεδίου στο οποίο εντάσσονται¹⁸.

διατήρηση σε ισχύ ή τη θέσπιση κανόνων σχετικών με την ευθύνη των προμηθευτών όσον αφορά την ευθύνη λόγω πταίσματος και τη συμβατική ευθύνη.

- εντούτοις, μια τέτοια δήλωση μπορεί να αποτελέσει κατευθυντήρια γραμμή για την ερμηνεία διατάξεων του παραγώγου κοινοτικού δικαίου, των οποίων η επεξεργασία ή η έκδοση οδήγησε στη δήλωση αυτή, στον βαθμό που πρόκειται για τη διευκρίνιση του καθ' υπόθεση ασαφούς και διφορούμενου νοήματος των διατάξεων αυτών. Επιπλέον, παρόμοια δήλωση δεν μπορεί να αποτελέσει τον μοναδικό ερμηνευτικό οδηγό, αλλά πρέπει να χρησιμοποιηθεί από κοινού με άλλες¹⁹.

74. Αντιθέτως, όσον αφορά την προπαρατεθείσα στο σημείο 75 νομολογία, δεν μπορούν να συναχθούν επιχειρήματα από τις ως άνω δηλώσεις προς απόδειξη του ότι δεν αντίκειται στην οδηγία η επέκταση στους προμηθευτές της αντικειμενικής ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων στους προμηθευτές, πέραν των ρητώς προβλεπομένων περιπτώσεων του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής. Μια τέτοια ερμηνευτική προσέγγιση θα αντέβαινε στο κείμενο και στην οικονομία της οδηγίας και, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, θα ήταν ανεπίτρεπτη. Από τη συλλογιστική αυτή προκύπτει ότι τα επιχειρήματα που προέβαλε η Δανική Κυβέρνηση πρέπει να απορριφθούν.

73. Πάντως, αν οι δύο δηλώσεις που αφορούν τη συγκεκριμένη υπόθεση χρησιμοποιηθούν ως ερμηνευτικοί οδηγοί για την ερμηνεία του άρθρου 13 της οδηγίας, επιβεβαιώνουν την ερμηνεία της διατάξεως αυτής, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, κατά την εξέταση του δεύτερου ερωτήματος. Συγκεκριμένα, προσδιορίζουν την ακριβή έννοια της διατάξεως αυτής καθόσον διαπιστώνουν ότι η οδηγία δεν αποτελεί εμπόδιο για τη

75. Καταλήγω, επομένως, στο συμπέρασμα ότι οι δύο δηλώσεις που επικαλείται η Δανική Κυβέρνηση δεν μπορούν να χρησιμεύσουν ως κατευθυντήριες γραμμές υπέρ μιας ερμηνείας της οδηγίας σύμφωνα με την οποία ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα να επεκτείνει τη νη αντικειμενική ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων στους προμηθευτές και σε άλλες περιπτώσεις πέραν των απαριθμούμενων περιοριστικώς στο άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας.

17 — Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1991, C-292/89, Antonissen (Συλλογή 1991, σ. I-745, σκέψη 18).

18 — Απόφαση της 15ης Απριλίου 1986, 237/84, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1986, σ. 1247).

19 — Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1979, 136/78, Luer (Συλλογή τόμος 1979, σ. 198, σκέψη 25).

Ε — *Επί του τέταρτου και του πέμπτου ερωτήματος*

76. Με το τέταρτο και το πέμπτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο επαναλαμβάνει το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, όσον αφορά ειδικότερα τα άρθρα 3, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, 10 και 11, παράγραφος 3, του δανικού νόμου, σε σχέση με τον, προγενέστερο της οδηγίας, νομολογιακό κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο ο προμηθευτής —χωρίς να είναι ο ίδιος παραγωγός κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας— ευθύνεται όπως ο παραγωγός κατά την έννοια της οδηγίας και ευθύνεται για το πταίσμα του παραγωγού.

77. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία φθάνει μέχρι την απόφαση *Costa*²⁰, το Δικαστήριο δεν δύναται, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, να αποφανθεί επί του κύρους μέτρου εσωτερικού δικαίου. Εντούτοις, είναι αρμόδιο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που αναφέρονται στο κοινοτικό δίκαιο, ώστε να παράσχει τη δυνατότητα σ' αυτό το δικαστήριο να αποφανθεί περί του συμβιβαστού των κανόνων αυτών προς την κοινοτική νομοθεσία για την επίλυση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί²¹.

78. Δεδομένου ότι οι απαντήσεις που προτείνουμε ανωτέρω για το πρώτο και το

δεύτερο ερώτημα περιέχουν όλα τα στοιχεία που χρειάζεται το αιτούν δικαστήριο προκειμένου να αποφανθεί επί του συμβιβαστού των διατάξεων αυτών του εθνικού νόμου και της σχετικής εθνικής νομολογίας προς το κοινοτικό δίκαιο, η απάντηση στα εδω εξεταζόμενα ερωτήματα παρέλκει.

ΣΤ — *Περιορισμός των αποτελεσμάτων στον μετά την έκδοση της αποφάσεως χρόνο*

79. Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι οι εφεσίβλητοι της κυρίας δίκης —οι ζημιωθέντες— ζήτησαν από το Δικαστήριο, σε περίπτωση που οι απαντήσεις του Δικαστηρίου είναι δυσμενείς για τους ίδιους, να ορίσει ότι η απόφασή του θα παράγει αποτελέσματα από την ημέρα εκδόσεώς της και εφεξής. Η Δανική Κυβέρνηση υποστηρίζει το αίτημα αυτό, τονίζοντας τις σοβαρές συνέπειες για την ασφάλεια δικαίου που μπορεί να έχει η απόφαση του Δικαστηρίου σε σχέση με τις υποθέσεις επί των οποίων έχουν εκδοθεί αποφάσεις από της ενάρξεως ισχύος της οδηγίας και οι οποίες έχουν καταστεί απρόσβλητες.

80. Θα ήθελα να παρατηρήσω σχετικά ότι, κατά κανόνα, οι αποφάσεις του Δικαστηρίου επί ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου παράγουν αποτελέσματα *ex tunc*. Εντούτοις, κατ' εφαρμογήν της γενικής αρχής της ασφαλείας δικαίου που είναι συμφυής με την κοινοτική

20 — Απόφαση της 15ης Ιουνίου 1964, 6/64 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 1191).

21 — Απόφαση της 25ης Ιουνίου 1997, C-304/94, C-330/94, C-342/94 και C-224/95, *Tombesi* κ.λπ. (Συλλογή 1997, σ. I-3561, σκέψη 36).

έννομη τάξη, το Δικαστήριο μπορεί κατ' εξαίρεση να αποφασίσει τον περιορισμό της δυνατότητας την οποία έχει κάθε ενδιαφερόμενος να επικαλεστεί μια διάταξη που ερμήνευσε το Δικαστήριο προκειμένου να τεθούν υπό αμφισβήτηση έννομες σχέσεις που έχουν συναφθεί καλοπίστως²². Εντούτοις, ένας τέτοιος περιορισμός εξαρτάται από την πλήρωση ορισμένων κριτηρίων που μπορούν να ποικίλλουν αναλόγως της πραγματικής και νομικής καταστάσεως επί της οποίας βασίζεται η διαφορά της κύριας δίκης: της καλής πίστης των ενδιαφερομένων κύκλων, του κινδύνου σημαντικών διαταραχών²³, των ενδεχόμενων σοβαρών οικονομικών συνεπειών της αναδρομικής ισχύος²⁴.

81. Στην παρούσα διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, το ερώτημα είναι ποια κατηγορία επιχειρηματιών ευθύνεται λόγω ελαττωματικών προϊόντων. Προφανώς, η μόνη συνέπεια που πρόκειται να έχει η απόφαση του Δικαστηρίου στην εθνική έννομη τάξη θα είναι η μετάθεση της ευθύνης αυτής από τους προμηθευτές στους παραγωγούς. Ωστόσο, δεν θα επηρεαστεί ούτε το είδος της ευθύνης ούτε η έκτασή της. Εν συνεχεία, δεδομένου ότι ο δανικός νόμος, στο άρθρο του 11, παράγραφος 3, προβλέπει δικαίωμα αναγωγής του προμηθευτή κατά του παραγωγού,

φρονώ ότι μια τέτοια μετάθεση της κύριας ευθύνης δεν ενέχει, από απόψεως ασφάλειας δικαίου, κινδύνους που να δικαιολογούν κατ' εξαίρεση χρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων της αποφάσεως.

82. Υπενθυμίζω, εξάλλου, ότι στις προπαρατεθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας, Επιτροπή κατά Ελλάδας και González Sánchez²⁵ κανένας από τους διαδίκους δεν ζήτησε τον περιορισμό των αποτελεσμάτων των αποφάσεων και ότι, ως εκ τούτου, το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε συναφώς. Δεν αποκλείω την περίπτωση οι αποφάσεις αυτές να επέφεραν στις αντίστοιχες εθνικές έννομες τάξεις συνέπειες συγκρίσιμες με αυτές που επικαλείται η Δανική Κυβέρνηση.

83. Πάντως, μετά την έκδοση των προαναφερθεισών αποφάσεων, μπορεί να πιθανολογηθεί ότι οι ενδιαφερόμενοι κύκλοι στη Δανία έλαβαν υπόψη το ενδεχόμενο ο δανικός νόμος και η σχετική νομολογία να έρχονται σε αντίθεση με το κοινοτικό δίκαιο.

84. Όλα τα προεκτεθέντα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι δεν πρέπει να δοθεί συνέχεια στο αίτημα του χρονικού περιορισμού των αποτελεσμάτων της αποφάσεως.

22 — Αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 2000, C-437/97, ΕΚW και Wein & Co (Συλλογή 2000, σ. I-1157, σκέψη 57), της 23ης Μαΐου 2000, C-104/98, Buchner κ.λπ. (Συλλογή 2000, σ. I-3625, σκέψη 39) και της 12ης Οκτωβρίου 2000, C-372/98, Cooke (Συλλογή 2000, σ. I-8683, σκέψη 42).

23 — Προπαρατεθείσα απόφαση Cooke, σκέψη 42.

24 — Προπαρατεθείσα απόφαση ΕΚW και Wein & Co, σκέψη 59.

25 — Σημείο 2 των ανά χείρας προτάσεων.

VI — Πρόταση

85. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Vestre Landsret ως εξής:

- «1. Η οδηγία 85/374/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων, δεν επιτρέπει νομικό καθεστώς σύμφωνα με το οποίο ο προμηθευτής υπέχει απεριορίστως την ευθύνη του παραγωγού κατά την έννοια της οδηγίας, είτε το καθεστώς αυτό προβλέπεται από τη νομοθεσία είτε από τη νομολογία.

2. Εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία επεκτείνει το καθεστώς της αντικειμενικής ευθύνης που προβλέπει η οδηγία στους προμηθευτές των ελαττωματικών προϊόντων έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 13 της οδηγίας. Αντιθέτως, το άρθρο αυτό δεν αποκλείει την εφαρμογή στους προμηθευτές άλλων καθεστώτων συμβατικής ή εξωσυμβατικής ευθύνης, στηριζόμενων σε διαφορετικές βάσεις, όπως η ευθύνη εξ εγγυήσεως λόγω κρυμμένων ελαττωμάτων ή το πταίσμα.

3. Η δεύτερη και η δέκατη έκτη δήλωση, οι οποίες περιλαμβάνονται στα πρακτικά της 1 025ης συνεδριάσεως του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, δεν μπορούν να χρησιμεύσουν ως κατευθυντήριες γραμμές υπέρ μιας ερμηνείας της οδηγίας σύμφωνα με την οποία ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα να επεκτείνει την αντικειμενική ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων στους προμηθευτές και σε άλλες περιπτώσεις πέραν των απαριθμούμενων περιοριστικώς στο άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 85/374.»